

CSEH ÉS SZLOVÁK PEDAGÓGIAI FOLYÓIRATOK

Csehszlovákiában a múltba mélyen visszanyúló hagyományai vannak az oktatás-nevelés kérdéseivel való elméleti foglalkozásnak, e hagyományok ma is ösztönzően hatnak. Ez világosan tükröződik a cseh és szlovák pedagógiai folyóiratok tartalmában is.

A budapesti Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum anyagának felhasználásával kíséreljük meg a csehszlovákiai folyóiratok áttekintését. Először az *általános elméleti kérdésekkel* foglalkozó, majd pedig a *tantárgypedagógiai*, illetőleg a pedagógia *egy-egy speciális területét* átfogó kiadványokat regisztráljuk.

A neveléstudomány elméleti kérdéseivel foglalkozik a *Pedagogika*, amely évenként tízszer jelenik meg, a nyári hónapokat kivéve havonta, 1979-ben lépett XXIX. évfolyamába. Kiadja a Csehszlovák Tudományos Akadémia J. A. Komensky Pedagógiai Intézete, Prága. Főszerkesztő Karel Galla.

Ez a folyóirat főként a cseh országgrész pedagógusaihoz szól, a közlemények nyelve: cseh. Egy-egy szám szerkezte a következő: 1. vezércikk, bevezető, 2. értekezések, 3. kérdések és vélemények, 4. dokumentumok, 5. hírek, 6. recenziók és referátumok, 7. kivonatok fontosabb beszédekből és kongresszusi anyagokból.

Az 1976-os évfolyam vezércikkei közül kiemeljük a következőket: „A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXV. Kongresszusa és a szovjet pedagógiai tudomány feladata” (3. szám), „Csehszlovákia Kommunista Pártjának XV. Kongresszusa és a pedagógiai tudomány feladatai” (4. szám), „A Pedagogika folyóirat feladatai Csehszlovákia Kommunista Pártjának XV. Kongresszusa után” (5. szám), „A tudományos-műszaki forradalom, a tudomány és a társadalomtudományi műveltség jelentőségének növekedése” (6. szám).

A csehszlovák pedagógiának központi kérdése az *oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztése*. Az 1977-ben az alsó tagozat I. osztályában bevezetett új koncepciójú és fokozatosan felmenő oktatási-nevelési rendszerben az ifjúság először 1988-ban tesz az új követelmények szerint a gimnáziumban érettségi vizsgát. Az érettségivel egyidejűleg szakmunkásvizsgát is tesznek a tanulók. E kérdéssel a tantárgypedagógiai folyóiratok is foglalkoznak a maguk részterületén. A Pedagogika erre vonatkozó cikkei közül jelentősek:

– E. Stračár: „A csehszlovák oktatási és nevelési rendszer továbbfejlesztésének alapvető irányai” (1978. 4. szám),

– M. Kořínek: „A csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztésének tervezete és az alsó tagozatos oktatás” (1977. 3. szám),

– V. Čisť: „A neveléstudomány szerepe a középiskolák továbbfejlesztésében” (1977. 2. szám),

– G. Pavlovič: „A csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztésének távlatai” (1977. 1. szám),

– B. Kujal: „Az 1948. évi egységes iskola és további fejlődése” (1978. 1. szám). A szerző, a Csehszlovák Tudományos Akadémia J. A. Komensky Pedagógiai Kutató Intézetének munkatársa, az 1948. évi április 21-i Iskolatörvény megalkotásának 30. évfordulója alkalmával áttekinti a csehszlovák oktatásügy fejlődésének egyes szakaszait az iskolarendszer továbbfejlesztéséről kiadott legújabb dokumentum megjelenéséig.

A gimnázium funkciója megváltozásának megfelelően ennek az iskolatípusnak feladata a jövőben a főiskolákra való előkészítés és polittechnikai képzés mellett a szakmunkás-képesítés megszerzésének

elősegítése is. Ezért a folyóirat teret szentel a *munkára nevelés* problémáinak is: O. Pavlík: „Az ifjúság munkára nevelése a múltban és a jelenben” címmel (1978. 2. szám), Zd. Zajiček, V. Aulehla: „Az ifjúság munkás hivatásra nevelése rendszerének és formáinak fejlődése.” (1978. 1. szám).

A *szakoktatás* feladatai különösen élénk érdeklődés tárgyát képezik. Ezzel a témával foglalkozik V. Čisáň az 1977. évfolyam 3. számában: „A szakoktatás pedagógiája, helyzete és fejlődésének fő irányai” címmel. Kifejti, hogy a szakoktatás pedagógiájának alapvető tárgya azoknak a tényezőknek a vizsgálata, amelyek a szocialista szakember profiljának formálásánál érvényesülnek. Ezek elsősorban azok, amelyek változást hoznak létre a jövő szakemberének, úgyis mint a szocialista állam pogárának alapprofiljában. Másodszor azok, amelyek a dolgozót állandóan készítetik a termelési folyamat változásaihoz való alkalmazkodásra, és végül azok az elemek, amelyek saját oktatási-nevelési folyamatában érvényesülnek.

A Pedagógika Szerkesztősége figyelemmel kíséri a különböző társadalmi rendszerű országok oktatásügyének fejlődését. Beszámoló jelent meg a Román Szocialista Köztársaság oktatásügyéről (1977. 1. szám), V. Pech „A belga oktatásügy korszerűsítésének nehézségei” (1978. 1. szám), és „Az általános iskolai Portugáliában” (1978. 6. szám) címmel írt cikket. Ugyancsak ő számolt be „Az iskola-reform bevezetése Lengyelországban” témáról a folyóirat 1977. évi 4. számában.

A szlovák országrészben jelenik meg Csehszlovákia másik elméleti pedagógiai folyóirata, a *Jednotná škola* (Egységes iskola) szlovák nyelven, amely jelenleg 31. évfolyamába lépett. A folyóirat a pedagógiai elmélet, gyakorlat és pszichológia kérdéseivel foglalkozik. Kiadja a Szlovák Állami Pedagógiai Kiadó a Szlovák Szocialista Köztársaság Iskolaiügyi Minisztériumának megbízásából. Szerkesztőség Bratislava, főszerkesztő Emil Stračár. A folyóirat rovatai a következők: I. Pedagógia, II. Pszichológia, III. Pedagógiatörténet, IV. Hírek, V. Szakirodalom.

Ebben a folyóiratban is hangsúlyt kapnak a csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztése tervezetével kapcsolatos cikkek. Ezek közül jelentősebbek a következők:

– M. Šelc, J. Staňo: „A csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztési elveinek megvalósítása a gimnáziumi tanulmányok területén” (1978. 10. sz.).

– E. Stračár: „A tizenkétéves folyamatos oktatási rendszer létrehozásának elméleti alapjai” (1978. 10. szám).

– R. Repka: „A gimnázium új angol nyelvi tantervei megalkotásának koncepciója.” (1978. 8. szám).

– V. Čisáň: „Harmincéves az egységes iskola Csehszlovákiában” (1978. 10. szám).

– J. Broh: „A matematika-tanítás új koncepciója” (1977. 6. sz.).

– J. Bachár: „Az új ember formálása folyamatának komplex megközelítése” (1976. 9. sz.).

A *Jednotná škola* folyóirat, miként a *Pedagógika* is, foglalkozik az ifjúság munkára nevelésével, pályaválasztásának elősegítésével és az új koncepciójú iskolában általános és középiskolai szintre vonatkozólag a politetchnizáció kérdésével. Ilyen tanulmányok:

– Zd. Zajiček: „Az ifjúság munkás hivatásra való előkészítési formáinak új rendszere” (1976. 3. szám).

– E. Brmanová: „A politetchnizálás jelenlegi helyzete a gimnáziumban” (1976. 3. szám).

– F. Javor: „A politetchnikai elv megvalósítása és a tantárgyak közti kapcsolatok” (1978. 8. szám).

Egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az *iskolás kor előtti nevelés* problémái vizsgálatának. Ennek az életkornak kérdéseivel külön folyóirat foglalkozik, de a *Jednotná škola* is közöl ilyen vonatkozó cikket, így például: T. Liptáková–L. Klindová–K. Kollárik: „Az iskolás kor előtti nevelés új felfogása” (1977. 2. szám). Kifejtik, hogy az óvodai nevelésben a gyermek olyan maradandó segítséget kap, amely az iskolás korban is javára válik, megmutatkozik értelmi, erkölcsi és esztetikai fejlődésében.

Az évszázados magyar–szlovák együttélésre való tekintettel a folyóirat Pedagógiatörténeti rovatából egy tanulmányt idézünk. M. Bortíková: „A történelemtankönyvek a szlovák elemi iskolában” című tanulmányában. (1977. 4. szám) megállapítja, hogy Szlovákiában az első világháború előtt az iskolák 80%-ában magyar nyelvű tanítás folyt. A történelem-tananyagban világtörténelmi utalás kevés volt, inkább az uralkodóházakra (Árpádok, Habsburgok) vonatkozó ismeretanyagot közöltek. Csak nagyon kevés tankönyvíró említette a cseheket és szlovákokat.

Találunk még a folyóirat egyes számaiban a *honvédelmi neveléssel* foglalkozó cikkeket is.

A csehszlovák pedagógiai folyóiratok másik jelentős csoportját alkotják a *tantárgypedagógiai, illetőleg a pedagógia egyes speciális területeit* átfogó folyóiratok.

Az egyik legjelentősebb ezek közül a *Komenský*, amely a kilencosztályos általános iskola 1–5. osztályában tanítóknak nyújt segítséget. Színvonalának elismerését fejezi ki a Munka Erdemrenddel való kitüntetés. A jelen tanévben 104. évfolyama kezdődött, főszerkesztője: Jaroslav Šýkora. A folyóirat a nyári szünet kivételével havonta jelenik meg, összesen tízszer.

A csehszlovák oktatási rendszer továbbfejlesztése tervezetének szellemében az 1976/77-es tanévben kezdődött a tanítás. Ennek sikere érdekében a *Komenský* folyóirat az azóta megjelent évfolyamokban közli az új koncepció tantervi, tartalmi és módszertani vonatkozásait, az egyes tantárgyakra és osztályokra vonatkozó cikkeket, még jóval az illető tananyag rész tanításának bevezetési időpontja előtt. Az egyes cikkek az anyanyelv, orosz nyelv, matematika, a környezetre és társadalomra vonatkozó alapvető ismeretek, honvédelmi nevelés, közlekedésre nevelés, zenei nevelés követelményeit ismertetik. Jelentős segítséget nyújt a folyóirat a Csehszlovákiában, főleg a hegyvidékeken működő osztatlan iskolák tanítói számára. Ismerteti továbbá a rádióban elhangzott előadásokat is.

A folyóirat legújabb, 1979. szeptemberi száma is a csehszlovák iskolarendszer továbbfejlesztésének kérdéseivel foglalkozik. Ilyen cikkek:

– K. Tupý: „Az oktatási-nevelési folyamat új koncepciójának megvalósítása.”

– H. Albertová: „Néhány megjegyzés a csehszlovák oktatási rendszer továbbfejlesztése tervezetének bevezetéséhez a középszlovákiai országrészben.” Ehhez a problémához sorolható I. Štefaníková: „Az általános iskola együttműködése az óvodával” ugyanebben a számban, továbbá L. Blatný: „A műszaki tudományos forradalom és a pedagógiai folyóiratok jelentősége a tanítók rendszeres képzése szempontjából.”

Az iskoláskor előtti (bölcsődei és óvodai) nevelés kérdéseivel foglalkozik a *Predškolská výchova* (Iskoláskor előtti nevelés), az elméleti pedagógiai folyóiratoknál behatóbban. A nagy formátumú, a bölcsődei és óvodai dolgozók részére minden hónapban kiadott folyóirat az 1978/79-es tanévben a 34. évfolyamot kezdte. Kiadja a Szlovák Szocialista Köztársaság Oktatásügyi Minisztériuma a Szlovák Pedagógiai Kiadó gondozásában, Bratislavában. Főszerkesztő: Luboslava Klindová.

A *Predškolská výchova* rovatai a következők: elméleti témák, hazai és külföldi hírek, gyermekirodalom és szakirodalom. A hazai új koncepciójú oktatás-nevelés kérdéseinek kívül figyelemmel kísérik a külföldi eredményeket is. Például: „Az iskolás kor előtti nevelés fejlődési irányai a Román Szocialista Köztársaságban” (1978–79. 12. szám). A folyóirat állandóan közöl pszichológiai tárgyú cikkeket a gyermekneveléssel kapcsolatban, és foglalkozik a fogyatékos gyermekek nevelésének problémáival.

Csehországban, majd 1918 óta Csehszlovákiában mindig nagy gondot fordítottak a nyelvtanulásra. A Habsburg-monarchiában a német nyelv tanulása volt fontos. Újabban az orosz és angol nyelv tanulása is hangsúlyt kapott. Egyes adatok szerint Prágában évente hatezren tesznek közép- vagy felső fokú nyelvvizsgát, legtöbbször a német nyelvből. Az általános és középiskolai nyelvtanítás kérdéseinek kívül a felső fokú tanintézetek és felnőttek nyelvtanítási problémáival is foglalkozik a *Cizi jazyky ve škole* c. folyóirat. (Idegen nyelvek az iskolában.) – Főleg a német, az angol, a francia, a spanyol és a latin nyelv tanítását tárgyaló cikkek kapnak benne helyet. Az orosz nyelv oktatásának problémájával külön folyóirat foglalkozik. Megjelenik Prágában, főszerkesztő: Ludmila Šchönová. A folyóirat rovatai a következők: Módszertan és irodalom. Vita. Ami minket érdekel. Tapasztalatcsere. Nyelvi sarok. Hírek. Recenziók.

Az irodalmi részben a folyóirat főleg a haladó szellemű irodalomból közöl cseh vagy idegen nyelvű szemelvényeket; értékeli azokat és utmutatást nyújt a tanításban való felhasználásukhoz. Ilyen például: „Az angol és amerikai haladó irodalom” (1978–79. 10. szám). Gyakorlati a laboratóriumi nyelvtanítás módszereiről, tapasztalatairól és eredményeiről közölt cikkek. Jelennek meg közlemények a világnézetre nevelés problémáiról is, például: „A világnézet nevelés az idegen nyelvek oktatásában” (1978/79. 10. szám).

*

Az általános és középiskolai tantárgyak újabb felfogású tanításának módszereivel három tantárgypedagógiai folyóirat foglalkozik: a *Společenské vědy ve škole* (Társadalomtudományok az iskolában), a *Přírodní vědy ve škole* (Természettudományok az iskolában) és a *Matematika a fyzika ve škole* (Matematika és fizika az iskolában).

A *Společenské vědy ve škole* a történelem- és állampolgári ismeretek tanításához nyújt segítséget. Egyrészt a történelemtudomány új megállapításait ismerteti a történelemtanárokkal, például: „Az azték civilizáció keletkezése és fejlődése”, „A német imperializmus az első világháborúhoz vezető úton”, „Írország tegnap és ma”, „A fejlődés külpolitikai szempontjai Magyarországon 1947–48-ban” (valamennyi az 1977/78-as évfolyamban), másrészt módszertani cikkeket közöl sorozatban: „Válogatott fejezetek a történelemtanítás elméletéből” címmel (1977/78-as évf.). Az állampolgári ismeretek rovatban főleg erkölcsi problémák kapnak helyet: „Az erkölcsi felelősség marxista–leninista felfogása” (1977–78. évf.), de „A fejlett szocialista társadalom” című cikk szélesebb körű problémákat fejteget. Az állampolgári ismeretek tanításának módszertani kérdéseivel foglalkozik például „Az oktatási módszerek, formák és eszközök az állampolgári ismeretek tanításában a gimnáziumban” c. cikk (1978–79. 10. sz.).

A *Přirodní vědy ve škole* (Természettudományok az iskolában) folyóirat a biológia, geológia, kémia és földrajztudományok fejlődésének eredményeivel, és e tárgyak tanításának módszertani kérdéseivel ismerteti meg az általános és középiskolai tanárokat. (A matematika és fizika tanításával külön közös folyóirat foglalkozik.) A folyóirat most kezdte XXX. évfolyamát. Az 1978–79. évfolyam 1. számában fontosabb cikkek: „A biológiai tantervek a szocialista államokban”; „A biológiai oktató film”; „A politechnikai nevelés elemei az állattan tanításának új modelljében”; „A kémia helye a természettudományok rendszerében”; „A honvédelmi nevelés elemei a földrajztanításban”.

A matematika és fizika tanításának kérdéseivel foglalkozik a 9. évfolyamába lépő *Matematika a fizika ve škole* folyóirat. A Komenský-érdeméremmel kitüntetett szaklap a következő rovatokból áll: Vezércikkek; Tudomány és technika; Az oktatás célja és tartalma; Az oktatás módszerei, eszközei és szervezete; A matematika története; Vizsgálatok a matematika tanításában; Iskolai tapasztalatok; Külföldi oktatásügy. A fizikai rész beosztása ugyanilyen. A folyóirat fő irányvonalát a csehszlovák oktatási–nevelési rendszer továbbfejlesztése tervezetének célkitűzései adják meg.

A szakoktatási folyóiratok közül a *Zemědělská škola* (Mezőgazdasági szakoktatás) a mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszeripari szakközépiskolák és szakmunkásképzők problémáival foglalkozik. Legutóbbi számaiban az agrotechnikai kérdéseken kívül „A mezőgazdasági és élelmiszeripari iskolák feladatai” (1979. 10. szám) és „A tanulók önálló munkára nevelése” című cikkeket említhetjük (1979. 10. szám).

A *Učitelské noviny* (Nevelők lapja), a Pedagógus Szakszervezet Prágában és Bratislavában megjelenő lapja a közös érdeklődésre számot tartó pedagógiai vonatkozások mellett a helyi eseményeket, eredményeket is közli. Ez a hetilap 1979-ben 39. évfolyamába lépett. Cikkeket közöl a csehszlovák oktatási-nevelési rendszer továbbfejlesztése tervezetének megvalósítási eredményeiről, beszámol a szakszervezeti járási konferenciák tanácskozásairól, az úttörőmunkáról, vagy ilyen témákról, mint „A matematika tanítása a főiskolákon” és „A pszichológiai gondozás és az iskola”.

A tárgyat fontosabb cikkekről, témákról recenziók készülnek a budapesti Országos Pedagógiai Könyvtárban, az érdeklődők, a hosszabb ideje működő és fiatal pedagógusok egyaránt segítséget kaphatnak ezekből mindennapi munkájukhoz, a legfrisebb kutatások eredményeként.

Besnyő Miklós